

Nr 157.

Av herr **Möller m. fl.**, om arvsskattens utbyggande och omformande för åvägabringande av en begränsning av de stora förmögenheterna m. m.

Ett folks välstånd är oupplösligt knutet samman med dess förmåga att på ett effektivt sätt göra bruk av sina naturliga rikedomskällor, av människornas duglighet och landets naturtillgångar. Att ökad produktion bildar grundvalen för ökat välstånd, är en sanning, som vi numera inte löpa någon fara att förbise. Den får emellertid inte göra oss blinda för en annan sanning, som har anspråk på lika stor uppmärksamhet, att nämligen ökad produktion betyder högre välstånd för hela folket, *endast om det gemensamma arbetets avkastning blir på ett rimligt sätt fördelad*. En ökning av den samlade »nationalinkomsten» eller den samlade »nationalförmögenheten», *behöver* alltså inte med nödvändighet betyda en ökning av välståndet. Rikedomsökningen kan vara begränsad till ett mindretal inom folket och de stora, breda folklagren leva kanske i värre fattigdom än förut. Men även om flertalets ekonomiska villkor hållit sig oförändrade, medan ett litet fåtal njuta frukterna av en ökad produktion, är det mer än tvivelaktigt, om man med rätta kan tala om en ökning av välståndet i landet. Välstånd är alltid relativt. Fattigdom och rikedom, umbäranden och överflöd äro inga fasta och oföränderliga kvantiteter. Allt beror här på en jämförelse. En jämförelse med hur andra ha det, vilka möjligheter som erbjudas genom storleken av hela produktionsresultatet. Fattigdomen fördrages med jämnmod, då den delas av alla. Den blir outhärdlig, då den dagligen kan jämföras med andras överflöd, och om den framstår såsom onödig, såsom ett tillfälligt resultat av sådana anordningar i samhällslivet, som kunna ändras.

Det är från synpunkter av nu anförda slag, som den mycket ojämna fördelningen av egendom och inkomster i våra moderna samhällen utsättes för en ständig och ständigt växande kritik. Denna kritik kommer inte enbart från socialister, som »i den ekonomiska jämlikheten» söka en av riktlinjerna för sitt arbete på samhällets omdaning. Den ljuder ofta med lika stor skärpa från klart liberala kretsar, som i en jämnare fördelning av egendomen och ett avskaffande av det egendomslösa »proletariatet» se den enda utvägen att rädda samhället från socialistiska experiment. Genom att göra alla delaktiga i äganderättens förmåner hoppas man kunna återsänka principen om enskild egendom såsom bästa grundval för samhällslivet den aktning, som håller på att försvinna hos de egendomslösa klasserna under

deras kamp mot ett ekonomiskt maktägande fåtal. Även inom stora konservativa folklager i besittning av måttliga mängder egendom torde man inte i princip stå främmande för den tankegång, som en gång tog sig uttryck i lord Bacons drastiska ord: Det är med rikedomén som med gödsel, den är inte nyttig om den inte blir spridd.

De medel, som redan kommit till användning eller som allvarligt övervägas vid strävandet att minska klyftan mellan rika och fattiga, äro av många olika slag och kunna här endast i korthet antydast. All socialpolitik har under vissa förhållanden en dylik tendens. I den mån kostnaderna för olika slag av försäkringar och sociala åtgärder i övrigt betalas av medborgare i ungefär samma ekonomiska villkor som de, vilka åtgärderna komma till godo, är det hela en art av självhjälp genom samhällets förmedling. De fattiga hjälpa varandra. Men i den mån kostnaderna tagas ut genom beskattning i sådan form, att de bättre ställda samhällsgrupperna betala mera och i förhållande till sin inkomst, innebär anordningen en överflyttning av tillgångar från rikare till fattigare folklager och har alltså i någon utsträckning en utjämnande verkan. Det medvetna syftet är emellertid begränsat till att hålla de sämst lottade över vattnet, att inte låta dem sjunka under ett minimum av »välstånd», till en sådan grad av fattigdom, som en bestämmande allmän opinion skulle anse outhärdlig och oförenlig med sina föreställningar om humanitet. Någon strävan att minska klyftan genom att minska de rikas rikedomar föreligger i detta fall icke. Vissa andra åtgärder från samhällets sida ha då snarare en tendens att verka utjämnande, visserligen inte på egendomens men inom vissa gränser på inkomsternas fördelning. En »demokratisering» av uppfostran och yrkesutbildning kan knappast undgå att göra tävlingen inom de bättre betalda yrkena mera livlig och minska den knapphet på arbetskraft med en lång och dyrbar utbildning, som blir följden, om hela kostnaden för en dylik utbildning måste bäras av den enskilde eller hans föräldrar. Med vår nuvarande fördelning av inkomster och förmögenhet skulle antalet »väl utbildade» säkerligen vara avsevärt mycket lägre, om samhället inte på olika sätt jämnade vägen för »mindre bemedlade». Den utveckling på detta område, som redan försiggått, torde väsentligen ha drivits fram av en önskan att låta samhället tillgodogöra sig den »naturliga begåvning», som måste antagas vara för handen även inom de fattigare befolkningslagren. Men även om man inte ofta medvetet sökt att på detta sätt pressa ned priset på den »väl utbildade» arbetskraften har dock resultatet i viss utsträckning blivit en utjämning, och tendensen bör utan tvivel kunna bli ännu starkare markerad, om anordningar träffas för att ytterligare undanröja de fortfarande mycket starka ekonomiska hindren för de uppväxande generationerna att få en mot sina naturliga anlag svarande utbildning.

På ingen av dessa vägar gör man emellertid direkt något angrepp mot den ojämna fördelning av förmögenheten, som sedan också avspeglas i den ojämna fördelningen av inkomsterna. Endast i den mån socialpolitikens

och uppfostringspolitikens kostnader täckas av skatter, som nämnvärt motverka en anhopning av förmögenhet, ha vi redan kommit in på det område, som i föreliggande motion utgör föremål för uppmärksamhet. Vad motionärerna här nedan komma att föreslå, är nämligen en utredning av det sätt, varpå en av våra skatter, skatten på arv, skall kunna utbyggas och omläggas för att tjäna som medel att begränsa de stora förmögenheterna, åtminstone i den mån de inte äro frukten av ägarnas egen företagsamhet och sparsamhet. Om vi här inskränka oss till att ta i betraktande just arvsskatten, beror detta inte därpå, att vi avvisa andra medel att nå fram till samma mål. Den ena framstegslinjen utesluter inte den andra. Men frågan om t. ex. vår progressiva inkomst- och förmögenhetsskatt och möjligheterna att ta dem i bruk för samma syfte får upptagas i i annat sammanhang. Och åtskilligt talar för att kravet på en utjämning av de mest skärande olikheterna i ekonomiskt hänseende lättast vinner anslutning, om man knyter an vid det förvärv av rikedom utan egna samhällsnyttiga insatser, som arv av förmögenhet innebär. Det samhällsproblem motionärerna härmed tagit upp är stort; de invändningar, som säkerligen från en del håll komma att göras, förtjäna att upptagas till granskning; de praktiska metoder, som förordas vid arvsskattens utbyggande, behöva närmare förklaras, missförstånd av syftet och den praktiska innebörden böra så vitt möjligt förebyggas. Omfånget av den följande motiveringen finner häri sitt försvar.

I.

Den faktiska fördelningen av förmögenheten i vårt land och i en hel rad andra länder, kan i de stora dragen anses vara känd. Och olikheten i förmögenhetshänseende mellan rika och fattiga behövde icke belysas, om inte här som i många andra fall vanan trubbad av våra känslor även inför det oerhörda. Den bäst kända beräkningen för Sverige är den av I. Flodström verkställda, gällande år 1908. I sammandrag — efter Silverstolpe Svenskt näringsliv sid. 181 — av följande utseende.

Egendomens fördelning i Sverige och vissa andra länder.

Medelbelopp kronor	Antal förmögenheter		Summa förmögenhet	
17,300 och högre	133,500	6 proc.	8,227 milj kr.	71 proc.
2,500 t. o. m. 9,800 ...	533,000	26 »	2,786 » »	24 »
265 t. o. m. 1,370 ...	1,409,500	68 »	584 » »	5 »
Summa	2,076,000	100 proc.	11,597 milj. kr.	100 proc.

Tyvär ha vi ingen jämförlig beräkning för senare datum. Statistiska centralbyråns utredningar på grundval av folkräkningen 1920 upptar endast 626,431 förmögenhetsägare mot över 2 miljoner år 1908, naturligtvis beroende därpå att för år 1908 gjorts ett försök att komma åt även förmögenheten i lösöre, vilken alls inte ingår i de på deklARATIONERNA byggda siffrorna för 1920. Det sistnämnda året borde ha funnits omkring 2,300,000 »förmögenheter», om dessa ökats i samma takt som folkmängden, vilket

betyder att folkräkningens siffror 1920 praktiskt taget motsvara endast »överklassen» och »medelklassen» i den på Flodströms siffror grundade sammanställningen. Vill man söka ta med de i 1920 års siffror icke upptagna, över halvannan miljon, och vill man för säkerhets skull anse dem icke helt egendomslösa — ge dem t. ex. i genomsnitt de 700 kronor, som de tre lägsta grupperna uppvisa i en av lagberedningen meddelad statistik för 1919 och 1920 — får man med utgångspunkt i folkräkningens uppgifter följande bild av fördelningen 1920.

De	6	proc.	skulle	äga	70	proc.
»	22	»	»	»	23	»
»	72	»	»	»	7	»

Bilden överensstämmer alltså med den från 1908 så nära som möjligt.

Det finns ingen anledning att här diskutera de fel, som kunna vidlåda beräkningar av detta slag rörande den svenska nationalförmögenheten och dess fördelning. Den enda i detta sammanhang väsentliga frågan är om siffrorna i allra grövsta drag återspegla verkligheten. Och att så är fallet, kan ingen betvivla, som sett hur nära dessa beräkningar för vårt eget lands del stämma överens med liknande för andra länder med någorlunda samma sociala struktur. För korthetens skull anföres här endast en sammanställning av den amerikanska statistikern W. I. King¹ med siffror för Tyskland, Frankrike, England och Förenta staterna. De tyska siffrorna gälla egentligen Preussen och de amerikanska närmast staten Wisconsin. Men anledning finnes att anse dem typiska för de större områdena. King delar upp förmögenhetetsägarna i fyra grupper. De fattigaste — 65 procent —, lägre medelklass — 15 procent —, högre medelklass — 18 procent — och de rikaste — 2 procent. Tabellen får då följande utseende.

Av befolkningen

65 proc. Fattigaste	Preussen 1908	av egendomen	4.9 proc.
» » »	Frankrike 1909	» »	4.3 »
» » »	England 1909	» »	1.7 »
» » »	Wisconsin 1900	» »	5.2 »
15 proc. Lägre medelklass	Preussen 1908	» »	5.5 »
» » »	Frankrike 1909	» »	5.6 »
» » »	England 1909	» »	2.9 »
» » »	Wisconsin 1900	» »	4.8 »
18 proc. Högre medelklass	Preussen 1908	» »	30.6 »
» » »	Frankrike 1909	» »	29.4 »
» » »	England 1909	» »	23.7 »
» » »	Wisconsin 1900	» »	33.0 »

¹ The Wealth and income of the people of the United States. 1919.

Av befolkningen

2 proc. Rikaste	Preussen 1908	av egendomen	59.0	proc.
» » »	Frankrike 1909	» »	60.7	»
» » »	England 1909	» »	71.7	»
» » »	Wisconsin 1900	» »	57.0	»

Likheten mellan de olika länderna är mycket mera slående än den mindre avvikelser, som på en enda punkt föreligger. Ett gammalt industriland som England, ett relativt nytt som Tyskland, ett land med jordbruk i den omfattning, som fallet är med Frankrike, och ett land som nyligen upphört att vara kolonialland som Förenta staterna, alla visa de vid ena polen en klass av egendomslösa, här räknad till $\frac{2}{3}$ av befolkningen, och vid den andra polen 2 procent rika, som mellan sig fördela från avsevärt mer än hälften upp till nära $\frac{3}{4}$ av hela förmögenheten. De populära föreställningarna om det jämnt fördelade välståndet i ett småborgare- och småbondeland som Frankrike vinner intet stöd hos siffrorna. Frankrike, Tyskland och Förenta staterna skilja sig i intet avseende från varandra. Däremot kan det inte anses för en tillfällighet, att England visar en utpräglad större andel för de 2 procent rika. Det bör hänga samman med den gamla engelska testamentsfriheten och önskan att hålla samman förmögenheten av fast egendom hos den äldste sonen. Anhopningen även av jordegendomen hos ett litet antal familjer i England måste vara den väsentliga orsaken till avvikelserna från länderna på den europeiska kontinenten och Amerika med deras starka bondebefolkningar.

Den, som möjligen tror, att sådana grundläggande faktorer i samhällslivet som egendomsfördelningen undergå snabba växlingar och pekar på att de citerade undersökningarna gälla 20 år gamla förhållanden, kan till jämförelse studera en undersökning för England 1920—1921 av nationalekonomen Henry Clay. Den ger följande resultat.

76.26	proc. av befolkningen ägde	7.6	proc. av förmögenheten
22.12	» » »	28.1	» » »
1.62	» » »	64.3	» » »

Vill man för jämförelse med den ovan anförda svenska sammanställningen ta ut de 6 procent förmögnaste i England, faller på deras lott 81.5 procent mot de 70 à 71 procent i Sverige, en märkbar skillnad visserligen men inte av den art, att den nära släktskapen mellan samhälstyperna kan bli föremål för tvivel. Tar man även för Sveriges del de 2 procent mest förmögna, kommer man år 1920 till någonting mellan 50 och 55 procent av förmögenheten.

Då man emellertid finner att dessa 2 procent eller nära 2 procent rika innefatta alla egendomsägare ända ned till så måttliga förmögenheter som i Sverige 50,000 kronor och i England 90,000 kronor, kan det ha ett

visst intresse att fråga efter andelen hos de »verkligt förmögna» var man nu vill sätta denna gräns. För Englands del blir svaret enligt Clay, att 48,800 förmögenhetsägare av 17,700,000 alltså 0.28 procent ägde 38.5 procent av all engelsk egendom. De minst förmögna i denna grupp äro ägare av så nära en halv miljon kronor. Och om folkräkningens siffror för Sverige läggas till grund, utfyllda på ovan angivet sätt, skulle 7 å 8,000 förmögenhetsägare, de minsta med 200,000 kronor vardera, eller 0.33 procent av alla få på sin lott över 30 procent av den samlade nationalförmögenheten. Genomsnittet av förmögenheten hos dessa verkligt rika blir för Sveriges del 630,000 kronor och för Englands 1.6 å 1.7 miljoner kronor.

II.

Till de nu anförda siffrorna behöver icke fogas någon omfattande utläggning. Det enda, som kunde minska deras beviskraft för det syfte de här äro avsedda att tjäna, vore uppenbarligen om det kunde göras sannolikt, att denna ojämna egendomsfördelning hade sin grund i rent tillfälliga orsaker, att den visserligen vore utmärkande för en hel rad samhällen under ett visst stadium i deras ekonomiska utveckling, men att detta stadium kunde anses för relativt snabbt övergående och att redan tydliga tecken till en utjämning vore att iakttaga under de ekonomiska krafternas eget fria spel och utan varje ingripande från statsmakternas sida. En dylik optimistisk uppfattning framföres visserligen gång efter annan i den offentliga diskussionen från sådana håll, där man ryggat tillbaka för att försvara den nuvarande fördelningen såsom »rättvis» eller »önskvärd» eller »nödvändig», men där man samtidigt icke vill släppa idén om det ekonomiska samhällslivets förmåga av »sjävläkedom» och därför avvisar tanken på att reglera egendomens fördelning genom åtgärder från det allmännas sida. Men några verkliga fakta till stöd för denna tro ha vi aldrig funnit anförda, och allt man känner om förmögenheternas fördelning i ett land vid olika tidpunkter talar bestämt däremot. Uppenbart är att skillnaden mellan rika och fattiga, härskare och behärskade, utgör ett genomgående drag i det allra mesta vi känna av mänskliga samhällens historia. Vi ha ingen anledning att uttala någon mening om, var eller när denna olikhet varit störst. Men om vi hålla oss till de västerländska samhällenas historia under den tid, som förflutit sedan den industriella revolutionens första genombrott, är det svårt att undandra sig slutsatsen att de faktorer, som vidgat klyftan mellan fattiga och rika, varit starkare än de, som verkat i utjämnande riktning. De ekonomiska krafter, som gett storindustrien med dess egendomslösa lönarbetare en alltmera dominerande ställning gentemot bondejordbruk och hantverk, måste genomgående ha förskjutit tyngdpunkten från ett

Går utvecklingen mot jämnare fördelning?

äldre samhälle med någorlunda jämnt fördelad egendom till ett nyare med mycket skarpare motsatser i förmögenhetshänseende.

Där de förut anförda siffrorna om egendomens fördelning gälla skilda tidpunkter, såsom för England och Sverige, finner man intet tecken till utjämning. Huruvida det lilla fåtalet mycket rika i sina händer samla en allt större del av hela nationalförmögenheten, är ett omtvistat spörsmål, som i detta sammanhang icke behöver diskuteras. Att så sker under vissa förhållanden, då den storindustriella produktionsformen tränger fram torde vara säkert. Men vissa fakta synas tyda på att fördelningen därefter kan hålla sig mycket konstant. Ungefär av den typ, som siffrorna från Tyskland, Frankrike och Förenta staterna voro ägnade att belysa. För vårt ändamål är det i alla händelser tillräckligt att konstatera, att en utveckling till *större* jämlikhet ifråga om förmögenhetens fördelning icke kan iakttagas i våra moderna samhällen med ett ekonomiskt liv grundat på enskild och ärftlig egendom samt mer eller mindre fri konkurrens.

Den utveckling i motsatt riktning, som de allra sista åren enligt vissa påståenden skulle försiggå i Förenta staterna, torde man tryggt kunna lämna ur räkningen. Att den kunnat tilldraga sig så stor uppmärksamhet, utgör egentligen ett starkt vittnesbörd för uppfattningen, att lönarbetarna praktisk taget bilda en klass av egendomslösa. Det man med förvåning iakttagit i Amerika, är nämligen ingenting annat än att vissa relativt väl avlönade arbetaregrupper börjat placera sparmedel i aktier och obligationer, särskilt på sina arbetsgivares uppmaning och med hjälp av vissa speciella anordningar i de företags aktier, där de själva arbeta. Det finns ingenting, som tyder på att dessa sista år därför medfört någon ändring i den typiska fördelningen av förmögenheten, varom ovan talats. De summor, som uppgivas för dessa arbetares aktieinnehav verka visserligen i första ögonblicket imponerande, då de räknas i hundratals miljoner dollars. Men vår vana att i ett litet land röra oss med relativt låga siffror får inte komma oss att glömma omfattningen av Förenta staternas industri och de däri nedlagda kapitalen. Som det vill synas tillförlitliga beräkningar ge vid handen, att hela den procentuella andel i industriens kapital, som dessa placeringar av »arbetare» representera, torde begränsa sig till omkring 5 procent. Någon förskjutning kan man sålunda inte tala om vare sig i fråga om äganderätt eller inflytaude. Men därtill kommer såsom en ofta förbisedd men alldeles väsentlig omständighet, att de nya aktieägarna ingalunda i gemen äro vad vi bruka kalla »arbetare». Alla uppgifter om den nya »ekonomiska revolutionen» stamma från företagen själva, och de lämna endast i rena undantagsfall upplysning om hur aktieteckningen fördelar sig mellan arbetare och tjänstemän i olika grader. Uppgifterna tala endast om »anställda» och bland dessa ingå veterligen avlönade funktionärer upp i de allra högsta graderna. Men att bolagsdirektörer bli aktieägare i företag, som de förvalta, är ingen nyhet. Man får sålunda med all säkerhet reducera de 5 procent ytter-

ligare, kanske synnerligen kraftigt, innan man når till kärnan i omvälvningen. Den har tydligen inga sådana dimensioner, att slutsatserna ovan ens för Amerikas del behöva på något sätt modifieras.

III.

*Den nu-
varande egen-
domsfördel-
ningen kan
icke försvaras.*

Redan inledningsvis har den kritik blivit antydd, som kan riktas mot den ojämna fördelningen av egendomen i våra samhällen. Det försvar, som möter, är av mycket växlande slag och kan här endast i de stora dragen tas upp till behandling. Den ena försvarslinjen är rent ekonomisk. De, som hålla den, förneka inte, att ur många synpunkter en jämnare fördelning av såväl egendom som inkomster är i hög grad önskvärd. »I och för sig» anses det klart, att samhällets tillgångar, när de nu faktiskt äro begränsade, räcka längst, d. v. s. tillfredsställa behoven bäst, om de fördelas så jämnt som möjligt. Detta gäller naturligtvis i främsta rummet inkomsterna, som konsumeras, men eftersom den ojämna egendomsfördelningen ger till resultat en ojämna inkomstfördelning, än annars varit nödvändig, blir även en jämnare egendomsfördelning från denna synpunkt »i och för sig» något önskvärt. Tyvärr, säger man emellertid, komma vi på det ekonomiska området icke långt med sådana »i och för sig», eftersom allt får ses i ett sammanhang. Och en jämnare fördelning kan ha en sådan inverkan på hela produktionens effektivitet, den kan så starkt minska hela avkastningen, som skall delas, att för den fattiges bästa ingenting har vunnits. Den fattige har ingenting vunnit, om man inte som vinst vill räkna nöjet att se den förut rike ha det sämre. Man skulle kanske med Bernhard Shaw kunna tillägga, att den fattige på det viset i alla händelser bleve fri från frestelsen till avundsjukans synd, men hela den ekonomiska sidan av saken och diskussionen av de i mycket onödiga bekymren för följderna av en större ekonomisk jämlikhet behandlas lämpligare i ett annat sammanhang, då de praktiska metoderna för utjämning bli föremål för granskning. Farhågorna motiveras nämligen oftast med en hänvisning till hur nyttiga eller nödvändiga de stora rikedomägarna äro såsom »automatiska kapitalbildare», och hur svårt det måste vara att få lika mycket »sparat» vid en jämnare fördelning av egendom och inkomster. Uppenbart är att denna fråga inte kan bedömas utan att man vet, på vad sätt begränsningen av de stora förmögenheterna skall företagas och vilka åtgärder till kapitalbildningens tryggande, som samtidigt kunna vidtagas.

I detta fall förefinnas i alla händelser en för de olika meningsriktningarna gemensam utgångspunkt. Produktionens intressen få inte lämnas ur räkningen. Och diskussionen blir ett praktiskt vägande av olika medel och möjligheter. Så gynnsamt ligger inte saken, då en större ekonomisk jämlikhet blir föremål för meningsbyte ur andra synpunkter. Ur mora-

liska, kulturella eller dylikt. Där får man ofta nöja sig med att konstatera oenigheten utan möjlighet att föra parterna närmare varandra. Och då en riksdagsmotion inte synes vara den lämpliga platsen för en ingående diskussion av moralens eller hela kulturens problem, får det vara nog att ange vår egen ståndpunkt. Den, som avvisar tanken på en utjämning av förmögenheten, därför att han anser olikheten ur moralens eller kulturens synpunkt önskvärd, kan icke föra någon fruktbar diskussion med den, som finner jämlikheten självklar. Hur motsatserna stöta samman, belyses enklast med ett par citat. I en skrift om konservatismen tar författaren lord Hugh Cecil i följande rader ståndpunkt till idén att minska klyftan mellan rika och fattiga genom att minska de rikas rikedomar:

»Det är icke ur vägen att påpeka, att liksom det icke kräves av rättvisan, så är det icke heller lämpligt att eftersträva en stor ombyggnad av samhället, varigenom personers förmögenhet skulle bli mera utjämnad — eller med andra ord: blott en sida av denna förmögenhetsutjämning kan erkännas vara till fördel för samhället. Att göra folk rikare är tvivelsutan nyttigt och riktigt, men egendomligt nog är den meningen förhärskande, att det är lika lämpligt och nyttigt att göra mycket rika personer fattigare. Nu är jag övertygad om att denna tankegång är vilseledande. Säkerligen är det högst önskvärt att fattiga människor bleve rikare, att armod och umbäranden kunde omöjliggöras, och att i vart hushåll skulle finnas icke blott nog att leva på, utan även nog att skänka trevnad och trygghet i tider av ohälsa, lämpliga fridagar och andra livsintressen än idel släp och slit. Men medan en var måste önska med konung Henrik IV av Frankrike, att var bonde skulle ha sin höna i grytan och att fattigdomen med tiden skulle bli allt mindre hård och alltmer sällsynt, synes det mig likväl icke vara lika riktigt att den mycket förmögne samtidigt skulle småningom utplånas ur samhället. Tvärtom synes det ligga mer i samhällets intresse, att det finnes mycket rika personer, än att det skulle finnas bara måttligt förmöget folk.»

Varefter följer ett par sidors utläggning av det goda, som följer med att somliga människor ha t. ex. 1,800,000 kronor om året och inte bara jämnstruket välstånd vid 90,000 kronor. Det är ett försvar för den aristokratiska och »generösa» människotypen, som stora rikedomar anses ha särskild förmåga att skapa. Att Hugh Cecil närmast haft jordägande rika i tankarna, får väl anses givet, och som motpol kan därför tas ett citat, som också syftar på äganderätt till jord och härrör från en annan engelsman, lika varm kristen som Hugh Cecil för övrigt — och lika utpräglad motståndare till socialismen, nämligen G. K. Chesterton. Citatet har fördelen att vara mycket kortare, men lika uttrycksfullt:

»Det är en negation av egendomen, att hertigen av Sutherland äger alla gårdarna på sitt gods, liksom det vore en negation av äktenskapet, om han hade alla våra hustrur i ett harem.»

Släktskapen är trots alla olikheter omisskännlig med den anda, som talar ur de bekanta orden i Marx' och Engel's kommunistiska manifest:

»I förskräckens över att vi vilja upphäva privategendomen. Men i edert bestående samhälle är privategendomen redan avskaffad för nio tiondedelar av dess medlemmar. Den existerar just därigenom, att den icke existerar för nio tiondedelar. I förebrån oss alltså att vi vilja avskaffa en egendom, som har till nödvändig förutsättning, att det stora flertalet i samhället skall vara egendomslost. I förebrån oss med andra ord, att vi vilja avskaffa *Er* egendom. Ja, det är just vad vi vilja.»

Med de många siffror i minnet om antalet »fattiga», som tidigare blivit anförda, finge vi väl säga *sju* tiondedelar av befolkningen i stället för *nio*. Det väsentliga för vårt syfte är att erinra om att i denna motsättning mellan egendomslösa lönarbetare och mer eller mindre förmögna kapitalägare ligger ursprunget till klasskampen, ursprunget till »den sociala frågan», ursprunget, direkt eller indirekt, till en rad av de svåraste problem, som våra moderna samhällen bli ställda inför. Först om man fått ögonen öppna för denna sida av saken, förstår man hela innebörden av diskussionen om den ojämna egendomsfördelningen. Det är inte bara en fråga om kvantiteter, om mängder av egendom. Därför är det också ofruktbart att söka mota den fattige lönearbetarens kritik med en hänvisning till hela nationalförmögenhetens begränsade omfattning. I det föregående har inte heller någon större uppmärksamhet ägnats åt frågan om, hur stor hela den förmögenhet är, som faller på det rikaste fåtalet, och vad det skulle betyda för de fattigas årliga inkomst med en jämnare fördelning. Denna fråga är alls inte betydelselös och det går inte att avfärda den med en hänvisning till de få procent, varmed en arbetares inkomster skulle höjas genom en andel i kapitalets avkastning. De bittra striderna på arbetsmarknaden föras ofta om en höjning eller sänkning av arbetslönen på mycket få procent. Men denna kvantitativa sida får inte skymma undan det ändå mera väsentliga. Egendom och rikedom betyder inte bara så och så många hundra eller tusen kronor mera i inkomst, egendomslöshet betyder inte bara så och så många hundra eller tusen kronor mindre. Egendom betyder också att man bestämmer över vad arbete som får göras. Egendomslöshet betyder att man får arbeta, om ägaren tillåter. Makten över samhällets hela produktionsapparat, rätten att avgöra om den skall utnyttjas, hur och i vad mån, allt detta, som bokstavligen gäller livet för alla medborgare, tillkommer förmögenheternas ägare. Från dessa avgöranden är den egendomslöse utesluten.

Att det inte bara är socialister, som finna detta tillstånd ohållbart och söka efter medel att ändra det, har redan förut blivit omnämnt. Inom olika länder torde i växande antal finnas meningsfränder till de engelska liberaler, som i en utjämning av de mest skriande motsättningarna mellan rika och fattiga, se en av sina främsta uppgifter. Det har sitt intresse att erinra om hur man på sådant håll kan uttala sig om det nuvarande

tillståndet, och det må därför tillåtas att till övriga citat foga ännu ett ur ett föredrag vid den liberala sommarskolan 1926 av H. D. Henderson. H. är en känd nationalekonom för övrigt redaktör för den liberala veckoskriften *The Nation*. Uttalandet får här sin lämpliga plats även därför att Henderson tar upp till bemötande vissa tankegångar, som söka knyta samman kulturens intressen med den ojämna egendomsfördelningen. Framställningen inledes på följande sätt:

»Den ytterliga ojämnheten i förmögenhetens fördelning är den huvudsakliga källan till det vi kalla 'den sociala oron', detta tillstånd av latent klasskamp, som är grundtonen i våra moderna industriella samhällen. Det finnes naturligtvis andra bidragande orsaker. Många arbetare äro missnöjda med sin ställning i arbetet, de tycka inte om att vara underkastade arbetsgivarens absoluta envælde, de tycka inte om att bli behandlade bara som 'hands' eller som så många kuggar i en maskin, och de komma med oklara krav på ett nytt system, som skall ge större utrymme för deras duglighet. Klagomål höjas också över arbetarens osäkra ställning, i skuggan av fruktan för arbetslöshet, över dåliga bostadsförhållanden och så vidare. I England har dessutom den långvariga depressionen i våra stapelindustrier, kol och järn, på sista tiden skapat ett bittert misstroende till våra industriledares kompetens. Men den sociala oron skulle icke vara en fruktansvärd företeelse, om den vore begränsad till missnöjesanledningar som dessa. Steg kunna tagas för att möta dessa klagomål. Våra företagsledning kan bli mera upplyst och tillmötesgående och effektiv, planer kunna sättas i verket för att ge arbetarna en känsla av delägarskap, bostadsförhållandena kunna förbättras, åtgärder vidtagas mot arbetslösheten. En hel del har i själva verket blivit uträttat i några av dessa riktningar under de sista åren. Men vi bedraga oss, om vi tro det vara möjligt att med dylika medel utrota det sociala missnöjet, så länge rikedomerna är fördelad såsom fallet är nu. Det har säkerligen inte hittills visat sig någon sådan tendens. Resultaten av 1800-talets liberalism, lysande och påtagliga resultat, sådana som den politiska demokratien och den allmänna folkuppfostran, ha bara starkare framhävt den ekonomiska olikhetens grova och dominerande faktum. Så länge en högre inkomst var förbunden med en högre kultur, intelligens, duglighet och allmänanda, så länge folk i enklare levnadsvillkor kände, om också med bitterhet, att deras mera lyckligt lottade medmänniskor i verklig mening voro 'överbägsna', bet icke motsatsen mellan rikedom och fattigdom så djupt. Det är därför att så mycket har blivit gjort för att sprida kunskaper, att vidga horisonten, att höja den moraliska standarden, att för folkets breda lager skapa förhållanden, som höja självaktningen, det är därför att samhällsandan på många sätt har blivit så mycket mera hälsosam, som ojämnheten i rikedomens fördelning nu på oss verkar som en grov och oförsvarlig anomali.

Ty den nuvarande egendomsfördelningen kan inte på allvar försvaras. Vi må hur mycket som helst framhålla vikten av att ge utrymme och eggelse åt sparsamhet och flit och företagsamhet. Vi må utbreda oss över den roll, som en arbetsfri klass har spelat för främjandet av konster och vetenskaper, i förfiningen av livet, i att ställa upp mönster för sederna och att bereda plats för otaliga nyheter i livsföringens konst, nyheter, som småningom tränga ned genom hela samhället och bli en del av det gemensamma kulturarvet. Vi må förskräckta rygga tillbaka för idealet av ett jämlikhetens samhälle, i misstanken att ett samfund, som svartsjukt söker förhindra olikheter i inkomster, också kommer att vara ofördragsamt mot alla individuella avvikelser från normaltypen. Vi må peka på att en viss godtycklighet och tillfällighet ligger i själva livets väsen och vi må ge uttryck åt en robust förkärlek för sociala anordningar, som genom att återspegla denna godtycklighet och tillfällighet lämna rum för individualitet och frihet och färgrikhet och äventyr.

Men den olikhet, som vi ha att göra med i verkligheten, är för grov för att kunna försvaras med dylika argument. Den, som påstår att olikheterna i rikedom i våra dagars England utgör en spegling av och ett mått, hur grovt och ofullkomligt som helst, på olikheter i värdet av de tjänster, som göras samhället, han är inte realist utan poet. Och om vi öppet och ärligt betrakta innehavarna av stora förmögenheter, om vi ta dem över lag och se efter vad slags människor de äro, det liv de leva och den standard de sätta, så är det inte lätt att på allvar anse dem för en oas av kultur och förfining i en kalkborgerlig öken. Nej, det är föga av det verkligt upphöjda och värdefulla, som är knutet vid rikedomens fördelning efter nuvarande linjer. Å andra sidan gör denna fördelning mera skada, än man kanske i allmänhet förstår. Den har en tendens att på oräkneliga subtila vägar förgrova värdena och försvaga samhällsandan. Den förgiftar förhållandet mellan klasserna. Den strider mot de mest elementära begrepp om demokrati och social rättvisa. Om vi på allvar önska bygga upp ett bättre och mera harmoniskt samhälle, kunna vi förvisso inte försumma frågan om rikedomens ojämna fördelning.»

IV.

*Den ärvda
förmögen-
hetens bety-
delse.*

Då man på olika håll har stannat vid en utbyggnad av skatten på arv såsom den närmaste utvägen för att begränsa de stora förmögenheterna och minska klyftan mellan fattiga och rika, har man uppenbarligen utgått från att den ärvda förmögenheten är en väsentlig orsak till den nuvarande ojämnheten i egendomens fördelning. Fastän någon utförligare belysning av saken inte här kan komma ifråga och fastän ett omdöme tyvärr icke kan grundas på siffermässiga undersökningar utan endast på spridda iakttagelser, allmänna intryck och teoretiska resonemang, torde spörsmålet inte kunna med tystnad förbigås. Vore det nämligen så, att den ärvda förmögenheten spelade en alldeles underordnad roll för den ojämnheten i

ekonomiska villkor, som vi konstaterat, skulle en begränsning av arven genom skatt tydligen föga inverka på förmögenhetens fördelning i samhället. Man behöver emellertid bara föra ut denna tankegång till dess yttersta konsekvenser för att inse, att den betydligt sämre stämmer överens med verkligheten, än den uppfattning, som låter ärvd förmögenhet spela en mycket framskjuten roll vid förklaringen av den ojämna egendomsfördelningen. Om man gör det tankeexperimentet, att all arvsrätt vore radikalt avskaffad att alltså de unga i varje ny generation ginge ut i livet med sina olika anlag och olika »ekonomiska duglighet» men alla med två lika tomma händer, då är det säkerligen ingen som tror, att efter några årtionden fördelningen av egendomen skulle se ut som den för närvarande gör. Häremot kan invändas, att om ingen enskild ärvde förmögenhet, måste man förutsätta, att alla gångna släktleds samlade rikedom funnos kvar på annat håll än hos enskilda, t. ex. hos staten, och att därmed hela det ekonomiska samhällslivet vore så i grund förändrat, att de nuvarande möjligheterna för de ekonomiskt dugliga att oberoende av arv skapa sig väldiga förmögenheter hade försvunnit. Invändningen är naturligtvis riktig så tillvida, att detta tänkta samhälle skulle vara av en alldeles annan typ än vårt nuvarande, men i meningsbytet om den »ärvda» eller den »förvärvade» egendomens större betydelse för »ojämnheten» spelar påpekandet inte någon stor roll. De arv, som inte längre finge gå till enskilda, skulle ju förvaltas. Företagen skulle hållas igång, varorna säljas, affärerna skötas. Kanske av staten, kanske av andra korporationer. Men den enskilde förutsättes ha sin fulla frihet att i konkurrens med dessa företag bryta sig en bana. Om detta befinnes utsiktslöst, om åtminstone möjligheterna att förvärva stora förmögenheter anses utomordentligt starkt beskurna genom kapitalanhopningen i de nämnda korporationernas hand, så utgör detta just ett slående bevis för den ärvda förmögenhetens betydelse. Dessa korporationer skulle just representera den ärvda förmögenheten, och den enskilde hade att emot dem visa den ekonomiska duglighetens, företagsamhetens och sparsamhetens förmåga att slå sig fram med från början två tomma händer.

För de flesta kanske hela denna diskussion förefaller överflödig. I det allmänna medvetandet torde övertygelsen vara ganska rotfästad om den överlägsenhet en ärvd förmögenhet skänker gentemot en egendomslös medtävlare. Uppfattningen uttryckes klart och kort av den engelske nationalekonomen Edwin Cannan, när han — i en bok med titeln *Wealth* s. 183 — på frågan varför somliga människor ha mycken egendom, andra mindre och många ingen alls, ger svaret: »Den huvudsakliga orsaken är uppenbarligen det faktum, att alla människor inte få lika stora mängder egendom i arv eller genom testamente. Några få ofantliga mängder, andra små mängder, medan den stora majoriteten får ingenting alls». Och i en tidigare skrift av samma författare finner man ståndpunkten utformad något mera polemiskt gentemot dem, som vilja skjuta fram den »ekono-

miska dugligheten» såsom den viktigaste faktorn. »Att föreställa sig att de enda eller enda betydande orsakerna (till den ojämna fördelningen) äro olikheter i sparsamhet och omdömesförmåga vid kapitalplaceringar, är inte bara orimligt utan också farligt. Om vi skola kunna komma med effektiv kritik av vilda projekt, måste vi ha ögonen öppna för fakta, även de mest självklara fakta. Var och en vet att i alla länder, med undantag av de nyaste, är det olikheten i de mängder egendom, som enskilda fått genom arv eller testamente, som är den ojämförligt mest betydande orsaken till ojämnheten i egendomens faktiska fördelning. Eftertanken säger oss vidare, att den relativa betydelsen av denna orsak kommer att i framtiden växa, snarare än att minskas. Allteftersom tiden går, måste sparandet i varje generation komma att utgöra en allt mindre del av hela den från äldre släktled nedärvda förmögenheten.»

Inom den redan nämnda liberala strömning i England, som i egendomsutjämning ser en av stora framstegsvägarna, betraktar man också denna uppfattning om ärvda rikedomars dominerande betydelse såsom självklar. I ett föredrag vid den liberala sommarskolan 1925 om arv av förmögenhet börjar E. D. Simon med ett citat från den kände socialfilosofen L. T. Hobhouse: »Ärvd förmögenhet är den bestämmande huvudfaktorn i vår tids sociala och ekonomiska ordning», varpå han tillfogar: »ingen kan förneka sanningen av dessa ord.» Uttalanden av samma slag skulle kunna anföras i obegränsade mängder. Och det är naturligtvis ingen tillfällighet, att de komma just från England. Visserligen framgår av förut anförda siffror om egendomsfördelningen, att alla våra västliga samhällen tillhöra samma typ. Men mest utpräglad var olikheten dock i England, och den avvikelse till de rikas förmån, vi kunde iakttaga, pekade alldeles direkt på de ärvda rikedomarnas betydelse. Det är därför kanske inte underligt, om åsikten har anhängare, att man på annat håll, i länder med snabbare ekonomisk utveckling och som senare kommit med i den storindustriella revolutionen, fortfarande kan räkna med att »företagsamhet och sparsamhet» hos den enskilde betyda väsentligt mera än ärvda förmåner. Som exempel här tänker man sig kanske närmast Förenta Staterna. Och möjligen skulle då även vårt eget land kunna föras in under denna kategori.

Att man emellertid även i ett land som Förenta Staterna funnit anledning till oro över den ärvda rikedomens växande betydelse, framgår klart nog av den ståndpunkt presidenten Roosevelt en gång intog, då han förordade en begränsning av det belopp, som en enskild skulle kunna få mottaga som arv. Vill man ha ett uttalande från en klarsynt amerikansk iakttagare, som icke är känd för några extrema ståndpunkter, kan man gå till en man som nationalekonomen F. W. Taussig. Vid sin överblick av klassuppdelningen och dess orsaker i sina Principles of economics II, s. 247 utlåter han sig på följande sätt:

»Ehuru det inte är säkert, i vilken utsträckning den sociala klassbild-

ningen vilar på konstlade privilegier och i vilken utsträckning på medfödda moraliska och intellektuella egenskaper hos de olika klasserna, är det klart att de artificiella faktorerna spela en stor roll. En mängd krafter sträva att hålla kvar en person i föräldrarnas sociala grupp. Endast de exceptionella begåvningarna stiga lätt uppöver den, och endast de exceptionellt undermåliga sjunka under den.

Mera betydelsefullt är emellertid det direkta arvet av förmögenhet. Dess inflytande är enormt. Uppenbarligen förklarar detta allena fortvaron av »fonderade» inkomster — från kapital, jord, alla slag av inkomstgivande egendom — och förklarar sålunda den stora varaktiga klyftan mellan dem, som ha och icke ha någonting. Det hjälper också till att förstärka alla skiljemurarna i den sociala byggnaden och att understödja inflytandet från vana och sed. Personer, som ärva egendom, ärva också bättre möjligheter. De ha en bättre start, en mera eggande omgivning, större ärelystnad. De skaffa sig med all sannolikhet större inkomster och bevara en högre levnadsstandard genom sena giftermål och få barn. Arvsrätten främjar den sociala klassbildningen genom sina indirekta verkningar inte mindre än genom sina direkta.»

Denne iakttagare lutar alltså inte åt uppfattningen att förmögenheter skapas, bevaras och försvinna i ganska hastig växling och att den ärvda förmögenhetens betydelse alltså skulle vara mindre än de naturliga anlagens. Hur svårt det är att hålla fast tron på arvets ringare inverkan inför erfarenhetens vittnesbörd, har man ett exempel på i den likaledes amerikanska nationalekonomen H. R. Seager. År 1904 kunde han skriva: »Så länge en rimlig grad av jämlikhet bevaras i fråga om möjligheterna att ta sig fram på det ekonomiska området, komma sannolikt de krafter att behålla överhanden, som verka upplösande på de stora anhopningarna av förmögenhet, och de som äro mycket rika i var generation, komma troligen att vara sådana, som ha förvärvat större delen av sin rikedom under sin egen livstid. Detta har varit fallet i Förenta Staterna fram till närvarande tid, och det finns ingenting i metoden att betala ränta och jordränta för bruket av rättmätigt förvärvat egendom, som hotar att förändra detta förhållande i framtiden.» Då en ny upplaga av boken utkom 1913, hade hela detta stycke blivit struket. Även i Amerika göra sig allt starkare gällande samma faktorer, som i Europa redan gett den ärvda förmögenheten dess starka ställning. Av de stora amerikanska förmögenheterna befinna sig åtskilliga redan i både tredje, fjärde och t. o. m. femte generationen. Utsikterna till att de skola upplösas och lämna släkterna Vanderbilt, Astor, Gould, Rockefeller, Du Pont, Goelet, Morgan etc. etc. »i små omständigheter» förefalla ytterst osannolika. Vad som gäller Amerika torde man utan alltför stor djärvhet kunna tillämpa även på våra svenska förhållanden med deras i olika hänseenden så mycket mindre proportioner.

Vad man i detta fall inte får glömma är, att vår egen tid i många hän-

seenden är gynnsammare för de stora förmögenheternas bevarande. Från ägarnas synpunkt företer det ekonomiska livets utveckling en avgjord stabilisering — hur mycket man sedan må häremot anföra den stora inflations- och deflationskrisens motsatta vittnesbörd. Möjligheterna att förvalta stora förmögenheter utan någon betydande risk ha vuxit. Man kan ge sig in i spekulativa företag med en del av förmögenheten men ha den andra placerad utom all fara för förluster. Man kan på en mängd olika vägar fördela riskerna vid kapitalets placering. Själva begreppet förmögenhet och kapital börjar för allt flera ägare anta en alldeles ny form. Det är icke längre fråga om egendom som ett verktyg att arbeta med. Det är väsentligen och i stigande grad ingenting annat än en rättighet till inkomst, till en andel i avkastningen av nationens gemensamma arbete. Egendomen och dess förvaltning blir alltmera opersonlig. Förvaltningen överlämnas åt andra, åt ett mindretal meddelägare, åt avlönade funktionärer. Hela denna utveckling har många sidor, som kunna bli föremål för högst olika omdömen. Men utsikterna att vända tillbaka till en äldre tids ekonomiska förhållanden äro små. Och denna kapitalets anhopning i bolagsform gör det å andra sidan lättare att med beskattningens hjälp, t. ex. genom skärpning av arvsskatten, till samhället indraga delar av de stora förmögenheterna.

V.

Arvsskatten i Sverige och en del andra länder.

Den beskattning av arv, som vi redan ha i vårt land, är synnerligen mild. Även av de allra största förmögenheter, som gå till bröstarvingar eller make, tar staten icke mera än 10 procent. Denna skattesats uppnås först vid ett arv på en miljon kronor. Ett arv på 100,000 kronor betalar 4,250 kronor, ett på 50,000 endast 1,750 kronor. Arven till syskon beskattas något hårdare. Procenten stiger där vid miljonarv till 15 procent och vid 100,000 kronor är man uppe i en skatt på 9,000, vid 50,000 betalas 3,900. Någon verkan i riktning mot en jämnare fördelning av egendomen kan denna beskattning icke utöva, och den har ju inte heller utformats med något dylikt syfte i tankarna. Den är en inkomstkälla att täcka statens löpande utgifter, och den ger för närvarande omkring 16 miljoner kronor.

Vad som här sagts om Sverige gäller i stort sett även om Danmark. Den danska arvsskatten är endast en aning högre för arv över en miljon. Detta visserligen endast i fråga om barn, föräldrar och syskon. Så snart arv går till fjärmare led eller oskylda, är skalan hårdare och stiger för den del av arvet, som ligger över en miljon, till 24 procent och 32 procent i de olika klasserna.

Den tyska lagen har fem olika klasser. Den första omfattar make och barn, den andra barns avkomlingar, den tredje föräldrar och syskon, fjärde och femte fjärmare släktingar och oskylda. I första klassen är den lägsta delen av skalan något hårdare än den svenska, men vid en miljon mark har man 9.5 procent, alltså liksom hos oss. Först därefter kommer av-

vikelsen att den tyska skalan fortsätter uppåt till 10 miljoner, där skatten är 15 procent. Redan klass 2 behandlas avsevärt strängare. Vid en miljon 19 procent, vid 10 miljoner 25 procent. Och syskon, i klass 3, betala vid en miljon 28.5 procent, vid 10 miljoner 40 procent. I de båda sista klasserna slutligen är procenttalet vid en och vid 10 miljoner 38 och 50, resp. 44 och 60 procent.

Då man kommer till den *norska* arvsskatten, möter man en betydligt skarpare gradering redan för de närmaste anhörigas del. Skalan är en skiktsskala, liksom den för vår inkomstskatt, och för *barn* utgör skatten redan vid den del av arvet, som ligger mellan 145,000 och 185,000 kronor med 10 procent, för de 100,000 mellan 385,000 och 485,000 med 25 procent, och för allt överskjutande med 30 procent. Av arv till *föräldrar* går 40 procent av det som överskjuter en halv miljon till staten. För *syskon* når man vid 400,000 kronor upp till gränsen, och det överskjutande betalar 50 procent.

Även för Englands del äro skattesatserna vid de stora arven i jämförelse med våra egna förhållanden mycket höga. Den förmögenhet, som ligger över 2 miljoner pund, betalar sålunda inte mindre än 40 procent. Hela skalan sådan den ser ut efter de sista — av Churchill genomförda — förändringarna har så pass stort intresse, att den kan återgivas här. Någon omräkning i kronor har inte syntts erforderlig. Arv under 100 pund, alltså 1,800 kronor, är fritt.

Över	100	pund och under	500	1	procent
Mellan	500	»	»	1,000	2
»	1,000	»	»	5,000	3
»	5,000	»	»	10,000	4
»	10,000	»	»	12,000	5
»	12,000	»	»	15,000	6
»	15,000	»	»	18,000	7
»	18,000	»	»	21,000	8
»	21,000	»	»	25,000	9
»	25,000	»	»	30,000	10
»	30,000	»	»	35,000	11
»	35,000	»	»	40,000	12
»	40,000	»	»	45,000	13
»	45,000	»	»	50,000	14
»	50,000	»	»	55,000	15
»	55,000	»	»	65,000	16
»	65,000	»	»	75,000	17
»	75,000	»	»	85,000	18
»	85,000	»	»	100,000	19
»	100,000	»	»	120,000	20
»	120,000	»	»	140,000	21

Mellan	140,000	pund och under	170,000	22	procent
»	170,000	» »	200,000	23	»
»	200,000	» »	250,000	24	»
»	250,000	» »	325,000	25	»
»	325,000	» »	400,000	26	»
»	400,000	» »	500,000	27	»
»	500,000	» »	750,000	28	»
»	750,000	» »	1,000,000	29	»
»	1,000,000	» »	1,250,000	30	»
»	1,250,000	» »	1,500,000	32	»
»	1,500,000	» »	2,000,000	35	»
Över	2,000,000			40	»

Att uppmärksamma är att denna engelska skatt uttages på den samlade förmögenheten *före* skifte mellan arvingar eller testamentsmottagare. Statens andel blir härigenom tydligen större. En förmögenhet på 55,000 pund — så nära som möjligt svarande mot en svensk miljon — beskattas sålunda efter 16 procent, d. v. s. betalar 8,800 pund eller 160,000 kronor, oberoende av hur den sedan delas, medan ett svenskt miljonarv, delat t. ex. mellan två barn, som vardera år 500,000 kronor, icke avkortas med det ovan nämnda maximum på 10 procent utan faktiskt ger staten endast 70,000 kronor. Utöver denna skatt på hela förmögenheten uttages i England dessutom ett mindre betydande belopp av varje arvtagare eller testamentsmottagare, i detta fall med gradering efter släktskapen. För make eller barn är det bara 1 procent, för syskon och deras barn 5 procent, för andra 10 procent. Resultatet av denna hårdare beskattning av arven i England visar sig också i inkomstsiffrorna. Om man mycket grovt vågar räkna med att i England årligen går i arv lika mycket i pund som i Sverige i kronor, så har man att mot den engelska arvsskattens samlade belopp på omkring 70 miljoner pund sätta de ovan omtalade 16 miljoner kronor för Sverige.

Men även den engelska arvsskatten torde inte ha någon mycket betydande tendens att mala sönder de stora förmögenheterna och fylla ut klyftan mellan fattiga och rika. Visserligen uttalar den ovan en gång citerade Henderson som sin uppfattning att man redan genom den nuvarande engelska arvsskatten — utan att veta eller avse det — gjort en icke föraktfull början till en egendomsutjämning, fastän han samtidigt medger, att effekten hittills huvudsakligen varit den att hindra olikheterna från att växa till en ännu större höjd. Men hur långsamt verkande medlet är, belyses av den stora engelska beskattningskommitté — Colwynkommittén — i sitt för ungefär ett år sedan avgivna betänkande. Sir Felix Schuster hade beklagat den hårda arvsbeskattningen och därunder yttrat: »Om man fortsätter att beskatta samma förmögenhet en eller två gånger och låter beloppen gå in i de löpande inkomsterna, så försvinner

slutligen förmögenheten och inkomsten produceras icke längre. Jag tror det är en bestämd förlust av kapital.» Kommittén tror inte på detta resultat och sätter upp ett exempel för att visa vilken tid det skulle ta att med nuvarande arvsskatt göra slut på en förmögenhet. Om man gör det osannolika antagandet, att de följande generationerna icke på något sätt förkovra förmögenheten, endast bevara den i dess av arvsskatten gång på gång beskurna skick, får man följande serie. — Förmögenheten antages gå i arv vart trettionde år.

	1925	1955	1985	2015	2045	2075
Förmögenhetens storlek	2,500,000	1,500,000	1,020,000	714,000	514,080	370,138
Skatteprocent	40 %	32 %	30 %	28 %	28 %	26 %
Återstod	1,500,000	1,020,000	714,000	514,080	370,138	273,902

Det ligger, som synes, 150 år mellan den dag, då förmögenheten reducerats till 1 1/2 miljon pund och då den sjunker under 300,000. Kommittén vill bland alla de faktorer, som påverka förmögenhetens storlek, tillskriva arvsskatten en mycket begränsad roll, så länge den nuvarande skatteskalan och dess gradering står kvar. Den tillägger: »I viss utsträckning kan skatten anses främja 'den lämpliges överlevande'. I en mängd fall återvinner kapitalet sitt omfång mellan två överlåtelse genom arv. Den tull, som tages genom skatten, kan dessutom själv verka såsom en sporre på arvtagaren.»

Med den sista satsen är man inne på en diskussion av de ekonomiska konsekvenser, som en arvsbeskattning kan föra med sig, om den drives så långt som synes vara nödvändigt, såvida någon verkan i utjämnande riktning skall kunna förväntas. Det är tre stora frågor, som kräva ett svar åtminstone preliminärt, innan man är färdig att omsätta de allmänna idéerna i praktiken. Den första gäller användningen av de medel, som genom en stark begränsning av de stora förmögenheterna skulle bli tillgängliga. Skola de gå till statens löpande utgifter och därigenom antingen medgiva lättnader i övriga arter av beskattning eller ge staten möjligheter att tillmötesgå nya krav på olika områden? Eller skola de »fonderas», bevaras som kapital i statens hand och öka det allmännas förmögenhet? Den andra frågan gäller verkningarna på »företagsamhet och sparsamhet» av den förutsatta hårdare arvsbeskattningen. Den tredje slutligen kan anses utgöra en del av den andra. Den tar närmast sikte på följderna för kapitalbildningen av en jämnare egendomsfördelning, alldeles bortsett från de direkta psykologiska verkningarna på dem, som drabbas av skatten, och under förutsättning att en dylik utjämning inte behöver medföra en minskning av den samlade nationalinkomsten. Blir det inte svårare att få nytt kapital bildat i tillräcklig mängd, om de

ekonomiska villkoren skulle bli mera jämna och de »automatiska kapitalbildare», som de verkligt rika nu utgöra, skulle försvinna? Denna sista fråga, som ofta tyckes bereda bekymmer, torde egentligen vara den lättaste att besvara. Den tages här upp först.

VI.

*Ekonomisk
jämlighet och
kapitalbild-
ning.*

Farhågorna för kapitalbildningen vid en jämn fördelning av egendom och inkomster ha sin grund i det psykologiska axiomet, att det är lättare att spara en viss procent av inkomsten ju större denna blir. Att spara 20 procent av en inkomst på 3,000 är ett konststycke, att göra det av 30,000 är egentligen ett lekverk, på 300,000 sparas de 60,000 eller borde åtminstone sparas »automatiskt». Om en grupp av tio familjer ha tillsammans i inkomster 40,000 kronor, jämnt fördelade med 4,000 på varje, är det inte så lätt för var och en att lägga undan 10 kronor i veckan av de 80, eller 500 kronor på året. Ha de nio i stället bara 40 kronor i veckan eller 2,000 kronor på året och den tionde återstoden eller 22,000 kronor, bör en kapitalbildning på 5,000 kronor icke bereda denna tionde någon svårighet. Ett exempel i anslutning till verkligheten fastän på en punkt starkt stiliserat skulle se ut så här. Ett folk på 6 miljoner människor har 6,000 miljoner kronor i årsinkomst. Av något över 2 miljoner inkomsttagare anses 2 procent ha 25 procent av hela inkomsten. De 75 procenten delas av de 98 procent inkomsttagare. Då ha ungefär 40,000 familjer vardera 40,000 kronor inkomst, medan 2 miljoner familjer ha vardera 2,200 kronor. Om 10 procent av de 6,000 miljonerna behöva sparas, d. v. s. 600 miljoner, betyder det att hela uppgiften kunde läggas på de 2 procent, om varje familj av sina 40,000 låte bli att konsumera 12,000 kronor, vilket ju icke bör vara alltför svårt. Om däremot inkomsterna delades alldeles jämnt, finge var familj omkring 3,000 kronor och ställdes inför det svårare problemet att lägga undan 300 kronor. I kapitalbildningens intresse skulle man alltså med jämnmod se att samhället delas upp i fattiga och rika, och endast med tvekan beträda vägar, som leda till större ekonomisk jämlighet.

Vilken betydelse man tillskriver detta argument för aktsamhet om de stora förmögenheterna, torde bero på de växlande uppfattningarna om åtskilliga förhållanden i det ekonomiska samhällslivet. Att frågan här tages upp till behandling, är motiverat därav, att synpunkten spelar en mycket framskjutet roll i den offentliga diskussionen, även när det rör sig om ganska blygsamma förskjutningar i inkomsternas fördelning mellan olika samhällsgrupper. Under åren närmast efter den svåraste krisen, alltså 1922 till 1924, kunde man knappast läsa en framställning om det ekonomiska läget från sakkunnigt håll inom industri, finans eller national-ekonomisk vetenskap, utan att »kapitalbristen» anfördes som väsentlig anledning till svårigheterna, och denna kapitalbrist ansågs hänga samman

med de »onormalt höga arbetslönerna», genom vilka ägarnas vinst så kraftigt minskades, att sparandet höll sig på en för låg nivå. Förutsättningen var här tydligen den ovan omtalade, att en jämnare fördelning av inkomsterna gör sparandet svårare. Aktieägarna ansågos i stort sett ha de stora inkomsterna, arbetarna de små, och en förskjutning till de senares förmån skulle sålunda medföra en minskning av det »överskott», varur ägarna i vanliga fall bilda det nya kapitalet. En ytterligare förutsättning är naturligtvis också, liksom när det gäller beskattningens inverkan på kapitalbildningen, att ägarna endast i sista hand låta en minskning av inkomsten påverka sin konsumtion. Den anses fortgå enligt vanemässig standard, och det som arbetarna få ut i ökad lön eller staten i högre skatt, anses i första rummet gå ut över den del av inkomsten, som annars skulle ha sparats.

Man kan som nämnt ha delade meningar om tyngden av denna invändning mot en ekonomisk utjämning. Att den icke helt saknar vikt, torde under alla förhållanden böra erkännas. Men slutsatsen att de stora förmögenheterna därför måste lämnas ograverade är något lättvindig. Man utgår då stillatigande ifrån att »automatiskt sparande» av de rika är oundgängligt för kapitalbildningen, och ett sådant antagande står på synnerligen svaga fötter. Vi ha redan erfarenhet om andra vägar för tillgodoseende av kapitalbehov, och dessa vägar leda av allt att döma så långt, att anhängarna av ekonomisk utjämning kunna motse en utveckling efter sina önsknings med stor förtröstan. Vi kunna lämna åsido det icke alldeles obetydliga sparande, som rent individuellt äger rum inom de fattigare befolkningslägren. Vi kunna också bortse från sparandet genom avgifter för livförsäkring och andra försäkringsarter, genom fackföreningskontingenter och dylikt. Viktigare ur vår synpunkt är den kapitalbildning, som äger rum inom konsumenternas kooperativa sammanslutningar. Inte enbart genom sitt omfång utan genom den väg, som är utstakad. Det är inte så lätt för den enskilde med blygsamma inkomster att var vecka eller månad komma sig för med att lägga undan en viss del av inkomsten, när utgifter fortfarande synas väl motiverade. Men en summa, som han ännu inte haft i sina händer, utan som står kvar i det kooperativa företaget, den kan han lättare besluta sig för att inte helt ta ut för konsumtionsändamål. Den psykologiska skillnaden mellan att individuellt lägga undan krona efter krona, tills det på ett år blir några hundra, eller att en gång om året besluta att en inom företaget samlad summa icke skall tagas ut, denna skillnad är enorm. Vad den betyder inom de stora enskilda företagen, kan redan belysas med siffror.

På många håll torde man under åren efter krisen ha haft intrycket, att bolagens tendens till kollektivt sparande vore stadd i tillväxt. Kanske i samma mån som svårigheterna blivit större att få »nyteckningar» av enskilda sparare. I det redan omnämnda stora engelska skattebetänkandet har man också ägnat kapitalbildningen en ingående uppmärksamhet. Man

kommer till det resultatet, att kapitalbildningen icke är så stark nu (1924) som året närmast före kriget (1913). För 1913 har man brukat antaga en summa mellan 350 och 400 miljoner pund. Med hänsyn till penningvärdets fall och befolkningens tillväxt skulle det nu motsvara ungefär 650 miljoner. För 1924 vågar man högst antaga 500 miljoner, alltså en »brist» på åtminstone 150 miljoner. Men av de 500 miljonerna beräknades omkring 200 miljoner vara icke utdelade vinster, alltså just sparande inom företagen själva, och denna del av kapitalbildningen har icke sjunkit i förhållande till året före kriget. För Sveriges del tala skattestatistikens siffror samma språk. Mot 90 miljoner icke utdelade vinster hos bolagen 1913 stå 1924 och 1925 respektive 153 och 167 miljoner. En ytterligare utveckling av detta »kollektiva sparande» ligger uppenbart i företagsledningens intresse och synes utan stor svårighet kunna ersätta väsentliga delar av de rikas automatiska sparande.

Och vad som gäller kooperativa företag och aktiebolag slår icke heller fel i fråga om staten. Varje miljon i skatt, som icke går till löpande utgifter, är sparat kapital. Redan nu ha vi påtagliga exempel på en dylik samhällets kapitalbildning. Pensionsfonden är ett, rusdrycksmedelsfonden ett annat, en del rusdrycksmedels överförande till en fond för amortering av statsskulden ett tredje. För att inte tala om de miljoner, som årligen tagas av skattemedel för »kapitalökning», när kapitalet anses icke kunna förränta sig. Ingenting hindrar en fortsättning på samma väg. Den som känner våra svenska förhållanden och riksdagens ställning till de väljande medborgarmassorna, torde ha ganska klart för sig, att en beskattning för att bilda kapital, alltså ett tvångssparande, både vid behov skulle kunna beslutas och med framgång försvaras ute i landet. Visserligen under en förutsättning: att beskattningsformen på ett skäligt sätt fördelar bördan mellan medborgarna.

De invändningar, som från flera håll utan tvivel göras mot den sistnämnda formen av sparande, därför att den innebär en ökning av statens förmögenhet, skall här inte diskuteras, därför att den kommer tillbaka vid frågan om arvsskattemedlens användning. Men både i denna särskilda punkt och andra får man bilda sitt omdöme under hägkomst av, att det gäller att välja. De nu nämnda vägarna stå som alternativ till ett enskilt sparande, som anses icke få tillräckligt omfång, såvida inte samhället hålles uppdelat i rika och fattiga, så att en väsentlig del av kapitalbildningen försiggår automatiskt. Men att medvetet välja ett samhälle, där ett litet fåtal äger större delen av all förmögenhet, att avsiktligt åt dem bevara så stora inkomster, att de inte kunna undgå att »spara», sedan alla andra önsknings blivit tillfredsställda, ett sådant val torde till sist dock inte öppet kunna göras av befolkningens stora flertal, då andra utvägar, om också inte fria från svårigheter, klart erbjuda sig.

VII.

En fråga av större omedelbar betydelse är naturligtvis den, hur en skärpt beskattning av arv skulle påverka företagsamheten och framför allt sparsamheten inom de kretsar, som närmast skulle bli föremål för förmögenhetsindragningen. På svaret beror i avsevärd mån, vilken omfattning indragningen kan få och vilka former, som kunna anses för de lämpligaste. Finns det några gränser för vad samhället genom arvsskatt kan göra till sin egendom? Vi förutsätta ju att syftet är en begränsning av de stora förmögenheterna, inte i och för sig att skaffa statskassan ökade inkomster. Det intresse förefinnes sålunda inte, som vid inkomstskatten förmått statsmakterna att ta ut en icke ringa del ur de måttligt stora inkomsterna och som låter vårt skattesystem i så stor utsträckning vila på de många fattiga konsumenternas bidrag. En arvsskatt för att minska klyftan mellan fattiga och rika har sin väsentliga uppgift att fylla gentemot de verkliga förmögenheterna. Men om den stora mängden av små och blygsamma arv behandlas ungefär som nu, är det då möjligt att vid de större gå hur långt som helst, ända till dess — för att inte undvika konkreta exempel — arvingarna till en miljonär skulle befinna sig i samma blygsamma välstånd som en svensk hemmansägare? Frågor i denna allmänna formulering äro egentligen meningslösa. Varje ingrepp i egendomen med beskattningen som verktyg får ta hänsyn till konsekvenserna för det ekonomiska livet, så som det för tillfället gestaltat sig, och man kan därför aldrig bortse från verkningarna på de rikedomägare, som bleve föremål för den planerade indragningen av förmögenhet.

Arvsskatt och sparsamhet.

Ingen har i förväg kunnat säga, hur hög en skatt på människors inkomster kan bli, innan den skadar »företagsamhet och sparsamhet». Före kriget hette det ofta från allra sakkunnigaste håll, att en inkomstskatt, som sökte ta mer än 15 procent, skulle motverka sitt eget ändamål. Nu tar man i England av de största inkomsterna 50 procent. Ifråga om skatten finns det något som heter *vanan*, och den betyder här kanske mera än hela den onda skattebetalarenaturen. En revolution i beskattningen kan ha ödesdigra följder. En skärpning steg för steg ger ett utmärkt resultat.

Ifråga av arvsskatten borde svårigheterna vara *mindre* än vid inkomstskatten. Vad man själv med arbete förvärvat, tycks man i alla händelser ha en bra mycket större rätt till, än det man fått för intet i arv. Även den, som lämnar arvet efter sig, har svårt att finna något hållbart försvar för en anordning, som låter barn växa upp i känslan av att de äro befriade från det arbete för livsuppehållet, som för största delen av mänskligheten är en gemensam arvedel. Det är lätt att mycket starkt stryka under denna moraliska synpunkt. Den torde vara naturlig för den stora massan av människor utan nämnvärd förmögenhet. Endast den egendom

anses rättmätigt förvärvad, som utgör frukten av verkligt arbete, och även barnens rätt anses icke sträcka sig längre än till kravet på bästa möjliga uppfostran, som sätter dem i stånd att genom arbete försörja sig. Knut Wicksell, som i denna likaväl som en del andra frågor förfäktade meningar, vilka endast småningom trängde fram till erkännande, ville därför gärna göra en bestämd skillnad mellan andra slag av skatter och arvsskatten. Denna sistnämnda gick inte ut över någon i hans tycke rättmätigt förvärvad egendom. Arvsskatten borde därför, menade han, motiveras som ren konfiskering av egendom, fastän denna konfiskering skedde i form av en skatt. Och samhället kunde enligt hans mening inte låta »hejda sig inför utsikten att en del av den privata kapitalbildningen härigenom äventyrades.»

De flesta människor torde vara böjda för att starkare betona den olikhet i föreställningarna om rätt och moral, som i detta fall säkert förefinnas. Folk med förmögenhet torde inte gärna släppa föreställningen att de ha full rätt att lämna en förmögenhet i arv åt sina barn, och att barnen med full moralisk rätt förfoga över den. Men den punkt, där man även inom de rikedomägande klasserna torde vara beredd till en diskussion, är ifråga om *storleken* av de belopp, som böra gå i arv. Någon känsla av *moralisk* rätt till hur stora arv som helst torde icke förefinnas, och förmodligen skulle de allra flesta omedelbart föra över diskussionen från det moraliska till det ekonomiska området och framhäva de faror för sparsamheten, som en mycket skarp begränsning av arven skulle ha i släptåg. Då motionärerna å andra sidan, såsom av det redan sagda framgår, anse arv i en viss omfattning kunna väl motiveras, blir frågan närmast den, hur gränserna lämpligen kunna dragas för att på bästa sätt tjäna förmögenhetsutjämnningen utan att på betänkligt sätt hämma sparandet.

I detta hänseende förefinnes väsentlig olikhet mellan arv till barnen och alla övriga kategorier. Redan när vi komma till syskon, spelar den ekonomiska synpunkten en alldeles underordnad roll. Att syskon i någon utsträckning böra ha del i arv, när inga närskylda äro för handen, kan vara en härskande uppfattning om vad som är rätt. Men därav kan inte den slutsatsen dragas, att en ägare, som förmodar, att hans förmögenhet skall gå till syskon, bestämmer i sitt ekonomiska handlande på sådant sätt, att han skulle bli mindre sparsam, om dessa arvingars andel mycket kraftigt begränsades genom arvsskatt. Däremot sparar den enskilde utan tvivel åtminstone delvis för barnens skull. Om nu barnen inte ha utsikt att få stor del av det sparade kapitalet, kan det nog göra sparsamheten mindre och därigenom kapitalbildningen långsammare. Detta tycks inte vara önskvärt ur det helas synpunkt och även den som inte anser risken höra till de allra största och kanske skulle vilja hänvisa till en tendens hos föräldrar att mindre än förr låta påverka sig av en önskan att lämna barnen stor förmögenhet i arv, har anledning att överväga, om inte arvsskatten skulle kunna så anordnas, att egendomsutjämnningen

så litet som möjligt kommer i konflikt med sparsamhetsintresset. Det är i detta sammanhang som en idé av italienaren Rignano rörande arvsskattens utbyggande tilldragit sig livligt intresse.

VIII.

Att skatten på inkomst är progressiv, har gått in i allmänna medvetandet såsom en enkel rättvisa. Det synes obestriddligt att ju flera tusen kronor jag har i inkomst om året, desto mindre värde får var tusenkrona för mig, och desto lättare bör jag kunna avstå den i skatt. Men egendom förlorar inte bara i värde ju större mängder som finnas utav den. Den förlorar också i värde ju längre fram i tiden dess användning skulle komma att ligga, och Rignanos idé kan kallas för en idé att göra arvsskatten progressiv i tiden. När en förmögenhet första gången går till en arvtagare, skall skatten vara ingen eller mild. När samma förmögenhet går i arv till en ny ägare, tar staten minst hälften, och när återstoden för tredje gången skulle ärvas, blir det hel konfiskation. *Rignanos idé.*

Tankegången eller den psykologiska motiveringen bakom detta förslag kan uttryckas på olika sätt. Vad man vill vinna är, att sparsamheten inte lider skada av den höga arvsskatten. Då är det naturligt att erinra om att föräldrar spara för barn, som de fostrat upp, inte så mycket för barnbarn som de kanske aldrig sett, för att inte tala om barnbarns barn, som kanske »skulle få dem att vända sig i sin grav, om de finge se dem». Rignano och de som blivit tilltalade av hans tanke, framhäva också gärna, hur en dylik anordning av arvsskatten borde ha en tendens att direkt främja ett sparande hos föräldrarna. Den som själv ärvt en förmögenhet, kan leva på räntorna, kan tycka att han har nog, och att barnen också få nog, utan att något mera »lägges undan». Men om denna ärvda förmögenhet endast i mycket beskuret skick kommer i barnens händer, medan allt *nysparat* kapital kommer lindrigt undan skatten, borde föräldrarna lockas att just spara nytt.

Rignano lade ursprungligen fram sin plan som en utväg att försona socialismen med den liberala ekonomiska teorien. Kapitalet skulle så småningom genom denna indragning föras över i samhällets hand, men det skulle ske utan stora rubbningar i det ekonomiska livets dagliga gång. Denna utgångspunkt har antagligen stött bort en del människor från ett närmare övervägande av idén, och vad som drivit fram tanken till aktualitet just nu i ett land som England, är utan tvivel behovet att finna utvägar för en snabbare avbetalning av den oerhörda statsskulden, alltså i viss mening en »socialisering», fastän en socialisering för att slippa undan skuld och inte för att positivt öka statens förmögenhet.

Rignanos idé kan tydligen modifieras på olika sätt. De »skattesatser» han själv föreslagit, äro ju bara valda som exempel. Det vore ingen svårighet att ta olika procenttal för olika stora förmögenheter liksom vid den

nuvarande arvsskatten o. s. v. Men den stora praktiska svårigheten är den, hur man skall kunna »följa» en förmögenhet från ett släktled till ett annat och avgöra, om den verkligen finns kvar och inte helt eller delvis försvunnit. Om den försvunnit genom arvtagarens eget förvållande, finge han ju stå sitt kast eller rättare hans arvingar, som skulle få betala ut 50 procent eller 100 procent av hans ärvda förmögenhet, även om de därigenom finge betala i arvsskatt allt vad han lämnat efter sig. Men hur skulle man göra, om den ärvda förmögenheten smultit samman till ett intet genom omständigheter, varöver ingen är herre. Om en miljon i ärvda aktier efter 30 år inte hade något värde alls och arvtagaren med sin företagsamhet och sparsamhet lyckats få ihop jämnt en halv miljon men inte mera. Skulle staten ta denna halva miljon i skatt?

Svårigheterna framför allt på denna punkt ha nog förmått en hel del folk, som annars känt sig tilltalade av tanken, att betrakta den ursprungliga »Rignanoplanen» som utförbar. För inte länge sedan förklarade prof. Heckscher i Dagens Nyheter, att han trots sina sympatier för idén inte kunde tro på dess praktiska tillämpning. Det var särskilt en diskussion i det engelska statistiska samfundet, som för honom varit avgörande. Och ovedersägligt är, att den kritik från en skatteexpert, mr H. G. Scott, som där ägnades planen, tydligt visade vilka mycket stora svårigheter som ställa sig i vägen. Det ligger för övrigt något i den replik från denne engelske ämbetsman, varmed diskussionen avslutades. Man hade frågat efter hans personliga uppfattning om hela planen, bortsett från de tekniska svårigheterna. Och han svarade, att när den dagen kommer, då de egendomsägande klasserna i England vore villiga att ordna upp sitt förhållande till proletariatet efter sådana linjer som Rignano förutsätter, »då komma troligen mycket större ting att ske än Rignanoplanen».

Den *fullständiga* indragningen, när en förmögenhet för tredje gången skulle gå i arv, kan det nog finnas skäl att inte grubbla över i dag. Och nöjer man sig med att göra en skillnad bara mellan *två* stadier i förmögenhetens liv, alltså att bara göra en skillnad mellan det kapital, som ägaren själv samlat ihop, och det som han ärvt, erbjuder sig en praktisk utväg ur svårigheten. Vi ha ett arv på en miljon. Vi anta, att den är kvar för arvtagarens räkning, sedan den vanliga arvsskatten blivit betald. Den skulle nu gå över i hans ägo, men staten skulle ha ögonen på den för att vid hans fränfalle t. ex. 30 år härefter lägga sig till med den halva miljonen. För att undslippa alla riskerna, både för staten och den enskilde, i denna procedur behöver man bara låta staten *omedelbart* överta den halva miljonen, men låta *avkastningen* gå till arvingen under hans livstid. Han får en livränta i stället för kapitalet.

I sådan form har tanken i England vunnit anhängare inte bara bland socialister. I det redan tidigare härovan citerade föredraget vid den liberala sommarskolan 1926 framlade D. H. Henderson ett motiverat förslag till utbyggande av den engelska arvsskatten efter denna linje. Och till

förslaget anslöto sig uttryckligen en rad kända liberaler som E. D. Simon och Ramsay Muir, redaktören för Economist Layton, ytterligare en national-ekonom som Henry Clay och den ännu mera kände Keynes m. fl.

Den sålunda föreslagna anordningen behöver naturligtvis inte betyda, att den av staten övertagna förmögenhet, vars avkastning skulle gå till arvingen under hans livstid, också av staten skulle förvaltas såsom en särskild enhet. Anordningen innebär ju praktiskt taget bara, att arvtagaren får en livränta på ett visst belopp, som staten åtar sig att utbetala. Om man i stället för livränta föredrar att inte låta statens åtagande räckta mer än t. ex. 20 år, så passar ju detta också in i systemet. Allt detta är praktiska frågor, som böra bli föremål för utredning. Endast så mycket vågar man kanske i förväg uttala, att en utbyggnad av arvs-skatten på nu antydd väg synes böra allvarligt övervägas vid sidan av en förmögenhetsbegränsning efter arvsskattens gamla linjer. Men vilken form denna förmögenhetsindragning än tar, måste den om syftet skall vinnas föra med sig en kraftig ökning av arvsskattemedlen, och frågan blir, hur dessa medel skola behandlas.

IX.

Det är under ganska gynnsamma förhållanden vi i vårt land kunna ta upp frågan om att skärpa arvsskatten eller att dra in till samhället större delar av de stora förmögenheterna. Vi behöva nämligen inte göra det för att få de löpande inkomsterna och utgifterna att gå ihop. På många andra håll har man fått gripa till en hårdare beskattning av arven utan någon tanke på att kunna behålla medlen som »kapital» i statens hand eller att använda dem till betalning av statsskulden.

*Fondering av
arvsskatten.*

Då vi sålunda förorda att de nya tillgångarna åtminstone väsentligen »fonderas», är det inte därför att vi överhuvud skulle anse det oriktigt att ta en skatt på »förmögenhet» och ge ut pengarna för de årliga behoven. Föreställningen är visserligen inte ovanlig, att detta är att »förstöra kapital» och att det därför är förkastligt. Till årligen löpande utgifter, som kunna kallas för statens »konsumtion», bör man enligt denna mening också bara använda medborgarnas årliga inkomst. Skattebetalarna få då minska på *sin* konsumtion för att staten i stället skall kunna använda pengarna. Men detta resonemang är inte hållbart.

Om en person har 100,000 kronor i förmögenhet, är det nog inte ofta han har dem »på banken» och hastigt kan ta ut hur mycket han vill. Kapitalet är placerat i en fastighet, i ett industriellt företag, där han har aktier o. s. v. Om nu staten tar ut en »förmögenhetsskatt», låt oss säga 2,000 kronor vart år på de 100,000, eller 10,000 kronor, då de 100,000 gå i arv, så kan ju inte ägaren eller arvtagaren överlämna en del av fastigheten eller fabriken till staten, som sedan skulle konsumera denna del för sina årliga utgifter. Skattebetalaren får helt enkelt betala de 2,000 eller de 10,000 av sin egen *inkomst*.

Om den inte räcker till, blir han tvungen att sälja en del aktier eller ta en in-teckning i fastigheten. Då är det »förmögenheten», som går åt och »kapital» som förstöres men endast från den enskildes synpunkt. Inte från hela samhällets. Ty han kan sälja aktier eller låna mot in-teckning endast därför att det finns *någon annan*, som har pengar lediga, d. v. s. ännu inte bundna i någon fastighet etc., och som nu låter bli att »konsumera» dem och i stället köper aktierna eller tar in-teckningen. Skatten tas alltså ur den ene eller den andre medborgarens *inkomst*, och in-tet »kapital» blir förstört.

Häremot kanske någon invänder, att om inte skatten hade varit, kunde skattebetalaren själv ha »sparat» de 2,000 eller 10,000 och skapat *nytt* kapital av dem. Eller den han lånade av eller sålde aktierna till skulle kanske ha låtit sina pengar gå till husbygge eller nya maskiner i en fabrik. På det viset skulle staten ändå genom sin förmögenhetsskatt eller arvsskatt ha »förstört» kapital, eftersom den hindrat *nytt* kapital att komma till.

Detta är riktigt. Men man får då minnas, att den kan staten göra även genom sin inkomstskatt eller genom sina indirekta skatter. Staten tar genom dem en del av medborgarnas inkomst i skatt, och gör det så-lunda svarare för dem att »lägga undan» något, än om de icke behövt betala skatten. Skillnaden mellan inkomstskatt och förmögenhetsskatt är så-lunda i detta hänseende icke så stor som man stundom är böjd för att tänka sig. Båda måste betalas ur folkhushållets årliga inkomst, och båda kunna vid en viss höjd minska den årliga kapitalbildningen. Därför är det inte alls ur vägen, att även ifråga om inkomstskatt eller indirekta skatter tänka på en kapitalbildning i samhällets hand, när dessa skatter stiga till en viss höjd.

Emellertid skall härmed inte förnekas, att sådana skatter som arvs-skatten med en viss rätt få inta en särställning i det allmänna medvetandet. Är det meningen att åstadkomma en verklig indragning av förmögenheter till samhället, torde det vara nyttigt, att alla medborgare ha klart för sig, att dessa medel inte skola »konsumeras» för statens årliga utgifter. Och om en dylik indragning gäller betydande kapital, får man nog också räkna med att »skatten» delvis betalas in natura, d. v. s. så att staten tar emot även annat än pengar, t. ex. obligationer, aktier, in-teckningar etc.

De anordningar, som på denna punkt kunna bliva nödvändiga för en effektiv förvaltning av indragen förmögenhet, böra också bli föremål för övervägande vid den här åsyftade utredningen. Det torde emellertid dröja en god tid, innan en förmögenhetsindragning, även om den vore kraftig, skulle *tvunga* fram en statens förvaltning på sådana områden, där den kunde anses för tvivelaktig. Till att börja med skulle vi nämligen ha fullt upp att göra med att *betala statsskulden*. Denna statskuld, som nu uppgår till 1,800 miljoner kronor, är ju nedlagd väsentligen i

statens stora affärsverk, och en betalning av skulden ökar inte området för statens verksamhet. Även de som äro mycket rädda för att strävan efter ekonomisk utjämning genom arvsindragning leder till »socialism» i betydelsen av statsdrift, skulle alltså kunna vara med ett ganska långt stycke. Resultatet bleve tillsviðare bara en ökning av medborgarnas *gemensamma* egendom, i samma mån som statsskulden bleve mindre, och dessutom en minskning i de räntor på 80 à 90 miljoner om året, som nu måste betalas av oss alla genom skatter.

Denna utsikt förefaller inte vara särdeles avskräckande. Någon »förstöring» av redan bildat kapital skulle inte äga rum. Någon *minskning* av kapitalbildningen inte heller. Vad en grupp av medborgare, d. v. s. de som hade att betala arvsskatten, finge lämna ifrån sig till staten, det skulle staten i sin tur betala ut till sina fordringsägare, som förut lånat ut pengarna till staten. Och dessa fordringsägare hade ju sen intet annat att göra än att söka få sina kapital placerade på annat håll, i det enskilda näringslivets tjänst. Och om betalaren av arvsskatt knappade in en del på sin konsumtion för att slippa göra sig av med så stor del av den ärvda förmögenheten, så skulle kapitalbildningen ökas i stället för att minskas. Att betala statsskulden är naturligtvis att öka statens förmögenhet. Och att öka statens förmögenhet får nog kallas socialisering. Men i den formen borde socialiseringen inte kunna skrämna.

X.

Den utredningsmotion, som här frambäres, tar sikte på en av de grundläggande frågorna för allt samhällsliv, frågan om egendomens fördelning. Då vi rikta kritiken mot den ojämna fördelningen, mot klyftan, som skiljer fattiga från rika, äro vi medvetna om att röra vid en av de allra ömmaste och mest sårbara punkterna i det bestående samhället. Till vad härom i det föregående anförts, ha vi här ingenting att tillägga. Även utanför det politiska läger, som motionärerna tillhöra, torde man icke alldeles vägra att erkänna sanningen i den framförda kritiken. En gemensam grundval för praktiskt ingripande behöver därför inte vara given. Men då vi inte på förhand vilja släppa förhoppningen om ett positivt resultat redan nu, är det oss så mycket mera angeläget att söka undanröja varje möjlighet till missuppfattning av vår ståndpunkt. Vi underskatta icke egendomens betydelse som grundval för medborgarens frihet och självständighet. Tvärtom är vår strävan genomgående bestämd av en önskan att göra alla medborgare delaktiga, i en eller annan form, av den trygghet egendomen skänker. Den egendom, som är villkoret och medlet för en mänskas eget arbete, synes vara ett naturligt mål för hennes strävan. Det gäller om bondens hemman likväl som om hantverkarens verkstad, och missnöjet med egendomens ojämna fördelning har lika litet att göra med dem som med lönarbetarens egna hem eller med de sparade frukterna av de stora medborgareskarornas arbete överhuvud.

Hemställan.

Var gränsen skall sättas för den rikedom, som är för stor för att av samhället fördragas, och där indragningen genom arvsskatt sål på allvar skulle börja, det kan aldrig en gång för alla fastställas.

Det måste bli beroende av en mångfald omständigheter, inte minst av hela samhällets rikedom och av inom folket härskande rättssföretällningar. Är man överens om att den ekonomiska utvecklingen icke av sig själv leder till en rimligare fördelning av egendomen, är man överens om att anhopningen av rikedom hos ett fåtal är för stor, då synas förutsättningar vara givna för ett praktiskt arbete, hur mycket meningarna sen må gå isär om den rätta storleken hos de omedelbara förändringarna eller rätta takten i den fortsatta utvecklingen.

Under hänvisning till ovan givna motivering hemställa vi,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av det sätt varpå arvsskatten bör utbyggas och omformas för att åvägabringa en begränsning av de stora förmögenheterna och en jämnare fördelning av egendomen.

Stockholm den 21 januari 1928.

Gustav Möller.

Rickard Sandler.

A. J. Bärq.

Ernst Wigforss.

Olof Olsson.